

Why Reinvent What's Already Good?

Interview with Rob Krier

The Urban Enclave

De stadsenclave

Rivierenbuurt, Den Haag. Impressie van de gracht
Rivierenbuurt, The Hague Impression of the canal

Rob Krier studied to become an architect in the early 1960s, but has worked most of his career in the field of urban design. Housing has become both his curse and his concern, to use his own words. His designs and the development of numerous residential areas are a testimony to an approach deeply rooted in the traditions of the European city, as are his various publications on the subject, including *Urban Space* (1975, 2005) and *Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism* (2003). Although he prefers the term 'repair' rather than 'redevelopment' of inner-city areas, some of his projects – because of his strong views on the creation of urban quality – have the characteristics of urban enclaves: the Meander and Noorderhof in Amsterdam or *De Resident* in The Hague, to name but a few. DASH would like to know what it is that Krier aims

to achieve in urban design and what his strategies are for the development – or repair – of inner-city areas.

Your work became well-known with some of your early housing projects in Berlin, like the Ritterstraße development in the 1980s. Looking at your project list now, it seems that eight out of ten projects are commissioned in the Netherlands. How would you describe your experiences and the success of your work in Holland?

Well, we've done 20 major projects here in the Netherlands. I regret not having been able to build any houses in Berlin in the last years. Unfortunately, in your country I've never been able to design the houses I had experience with in Berlin. Because your rules are so foolish: the entire housing policy is based on a philosophy of fire safety! For example, the houses I built

in Spandau are all variations of the same configuration, with the living room as a piazza in the middle of the house with the other rooms grouped around it. The piazza gets light from both sides, which could be north and south or east and west: it works well in all cases. I based it on my interpretation of a Turkish housing concept, the 'sofa'. But I was not the only one: Aalto did something similar in the Interbau in Berlin, and with Ungers we did something like that in the Märkischer Viertel, my first job after school. Now, if there's a fire in such a house, the adults and children can flee from their bedrooms to the living room and then to the staircase. Which seems very logical. But it is absolutely forbidden here: you have to make a corridor. And that means you get one side with daylight and one side for night times and all freedom is lost.

Harald Mooij

Wat al goed is, hoeven we niet opnieuw uit te vinden

Interview met Rob Krier

Rob Krier werd begin jaren 1960 opgeleid tot architect, maar is gedurende het grootste deel van zijn loopbaan werkzaam geweest op het terrein van de stedenbouw. Woningbouw is, zoals hij het noemt, zijn *last* en zijn leven geworden. Zijn ontwerpen en de talrijke door hem ontwikkelde woonwijken getuigen van een benadering die diep is geworteld in de tradities van de Europese stad, evenals zijn talrijke publicaties over dit onderwerp, zoals *Urban Space* (1975, 2005) en *Town Spaces: Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism* (2003). Hoewel hij liever over de ‘reparatie’ dan over de ‘sanering’ van binnenstedelijke gebieden spreekt, vertonen sommige van zijn projecten – dankzij een uitgesproken mening over het scheppen van stedelijke kwaliteit – toch kenmerken van stedelijke enclaves: de Meander en de Noorderhof in Amsterdam en de Resident in Den Haag, om er maar een paar te noemen. DASH zou graag willen weten wat Krier in de stedenbouw wil bereiken en wat zijn plannen zijn voor de ontwikkeling – of de reparatie – van binnenstedelijke gebieden.

Uw werk werd bekend door een aantal van uw vroege woningbouwprojecten in Berlijn, zoals het bouwproject aan de Ritterstrasse uit de jaren 1980. Als we nu naar uw projectenlijst kijken, blijkt dat bijna acht van de tien projectopdrachten uit Nederland komen. Hoe zou u uw ervaringen en het succes van uw werk in Nederland beschrijven?

We hebben hier in het land 20 grote projecten gehad. Ik vind het jammer dat ik de afgelopen jaren niet in de gelegenheid ben geweest huizen te bouwen in Berlijn. Jammer genoeg kon ik in uw land nooit de huizen ontwerpen, waarmee ik daar ervaring had. Omdat jullie regels zo absurd zijn: het gehele woningbeleid is gebaseerd op een filosofie van brandveiligheid! De huizen die ik in Spandau heb gebouwd zijn bijvoorbeeld allemaal variaties op dezelfde configuratie, met de woonkamer als een plein in het midden van het huis en de andere kamers rondom. Het plein krijgt licht van beide kanten; dat zouden noord

en zuid kunnen zijn of oost en west: het werkt in alle gevallen goed. Ik heb het gebaseerd op mijn interpretatie van een Turks woningconcept, de ‘sofa’. Maar ik was niet de enige: Aalto deed iets dergelijks bij de *Interbau* in Berlijn, en we deden samen met Ungers iets vergelijkbaars in het *Märkischer Viertel*, mijn eerste opdracht na mijn studie. Mocht er nu brand zijn, dan zouden de kinderen en de ouders van hun slaapkamers naar de woonkamer vluchten en vervolgens naar het trappenhuis. Dit lijkt heel logisch. Maar het is hier absoluut verboden: je moet een gang maken. En dan krijg je een kant met daglicht en een kant voor de nacht en gaat alle vrijheid verloren.

Het lijkt alsof uw aandacht sindsdien meer gericht is op de stedenbouw dan op de verdere ontwikkeling van woningtypologieën. Sterker nog, vaak vraagt u andere architecten om de huizen in uw stedenbouwkundige plannen te ontwerpen. Is dit een welbewuste keuze?

Wat je in zoveel woningbouwprojecten ziet gebeuren, en wat een van mijn grote bezwaren is tegen alle Vinexlocaties in Nederland, is dat wij, de ontwerpers, hetzelfde ontwerp telkens weer herhalen! Totdat een hele woonwijk uit precies dezelfde huizen naast elkaar bestaat. En om dit soort herhaling te voorkomen, betrek ik zoveel architecten bij mijn stedenbouwkundige plannen. Zoveel als maar kan. Het Noorderhof-project was bijvoorbeeld een roerende ervaring, met veel jonge Nederlandse architecten, een Franse, een Weense... en ze bouwden hun afzonderlijke huizen naast elkaar, soms met één van mijn huizen ertussen. Ik zou de huizen die ik heb ontworpen niet eens meer herkennen. Dat is het kenmerk van een goed stedenbouwkundig ontwerp: de afzonderlijke bijdragen steken niet af tegen de rest.

Waarom denkt u dat deze diversiteit nodig is? Er zijn zoveel woonwijken, traditionele en moderne, waar de herhaling juist een essentiële bestanddeel voor de kwaliteit van de wijk als geheel lijkt, in plaats van expliciete verschillen in stijl en ontwerp van de onderdelen.

Toen mijn grootvader en mijn vader hun huis in Luxemburg bouwden, ontwierp mijn grootvader zijn huis zelf. Hij was niet opgeleid tot architect maar hij wist hoe hij een Luxemburgs huis moest ontwerpen volgens de traditie van een klein dorp: anders dan het huis van de burens, maar in dezelfde stijl en traditie. Tegenwoordig verlaten we ons op projectontwikkelaars om zo’n 300 huizen tegelijk te kunnen bouwen. Maar toch kunnen we nog iets doen voor de gezinnen die er wonen, namelijk zorgen dat hun huis een herkenbaar onderdeel vormt van een groter geheel. We weten dat het spelletje dat we spelen kunstmatig is, maar we kunnen dat spel van individuele ondernemers spelen, zodat ze zullen denken: Ha! Dat is óns huis. En voor ons is het natuurlijk leuker om 100 gevelvarianten te ontwerpen, dan om er maar één te ontwerpen en die dan te herhalen. Je zou hetzelfde kunnen doen met een heel modern repertoire, maar dan moet je heel veel geld uitgeven. Sommige van de eengezinswoningen op Java-eiland zijn echt mooi. Maar ze kosten drie tot vier keer zoveel als wat wij maken.

Dit ‘kunstmatige spelletje’, zoals u het noemt, beoogt een stedelijke omgeving te creëren met een bepaald karakter, dat waarschijnlijk min of meer afwijkt van dat van aangrenzende stadswijken. In sommige gevallen, zoals bij het Noorderhof-project in Amsterdam, is het verschil zó groot en zó plotseling dat de nieuwe wijk een stedelijke enclave wordt, een binnenstedelijk gebied met een duidelijk karakter, omringd door een andere soort stedelijk weefsel. Vindt u dat uw projecten in die zin vergelijkbaar zijn met vroegere grote stedelijke interventies, zoals Barbican in Londen of de Rabenhof in Wenen?

De Rabenhof is een voorbeeld van wat ik bekritiseer in mijn boek over stedelijke ruimte. Dat was het begin van een soort maniërisme van bouwvormen die geen begin en geen einde hadden, en wat puur decoratief was. Er is een prachtig boek over de Weense architectuur van de jaren 1930, *Das Rote Wien*, waar alles in staat. Als je naar Wenen gaat en al die dingen

It seems as if since then your attention has been directed more towards urban design than the further development of housing typologies. In fact, many times you've invited other architects to design the houses in your urban plans. Is this a deliberate choice?

What's happening in so many housing projects, and this is one of my major critiques on all of the Vinex-locations in the Netherlands, is that we, designers, repeat the same design over and over! Until an entire residential district consists of the exact same houses, one after the other. To prevent this kind of repetition I invite other architects into my urban designs – as many as possible. The Noorderhof project, for instance, was a touching experience, with many young Dutch architects, a French one, a Viennese . . . and they built their individual houses next to each other, with one of my own houses in between every so often. I wouldn't recognize the ones I designed anymore. That's the quality of good urban design: the individual contributions should not stand out.

Why do you believe this variation is necessary? There are so many residential districts, traditional and modern, where repetition seems to be the essential ingredient for the quality of the entire neighbourhood, rather than explicit differences in style and design of the components.

When my grandfather and my father built their house in Luxembourg, my grandfather designed his own house. He wasn't trained to be an architect, but he knew how to design a Luxembourgian house, according to the way things were done in a little village: different than the neighbours' house, but in the same style and tradition. Today we depend on promoters, who build 300 houses at the same time. But still, what we can do for the families living there is make their house an individual part of a greater whole. We know it's an artificial game we're in, but we can play that game of individual entrepreneurs in such a way that they will see it and think: ah, that's our house. And of course for us it's more fun to design 100 façade variations than to design only one and then repeat it.

You could also do it with a very modern repertoire, but then you have to spend a lot of money. Some of the single-family houses on Java Eiland are quite nice. But they cost three to four times more than what we are making.

This artificial game, as you call it, aims to create an urban environment that has a particular quality, which will probably differ more or less from adjacent city neighbourhoods. In some cases, like the Noorderhof project in Amsterdam, the difference is so strong and sudden that the new district becomes an urban enclave, an inner-city area with a distinct character surrounded by another kind of urban fabric. In that sense, would you say your projects are not unlike earlier large city interventions, like the Barbican in London, or the Rabenhof in Vienna?

The Rabenhof is an example of what I criticize in my book on urban space. That was the beginning of a kind of mannerism of building forms, which had no beginning and no end, and was purely decorative. There's a beautiful book about the Viennese architecture of the 1930s, *Das Rote Wien*, which has everything in it. When you go to Vienna and see all these things . . . The projects are so brilliant, the architecture is so good. They were the best architects of the time, students of Otto Wagner. Completely ignored by the history of modern architecture, or mostly. And beautiful spaces inside – no doubt about it; but anti-urban. You cannot add to them. All the blocks have a beautiful form and end perfectly. But you cannot continue doing that. For instance, Karl Ehns' Ringstraße des Proletariats – the Karl Marx Hof – the biggest operation of the time: you could not do it again. It's a kilometre long! It has beautiful courtyards, beautiful corner architecture, and so on. But this mega-thing could not be a prototype for how to build a city. The major form could not be repeated. That is – that was my major critique.

So because you cannot continue this pattern in the same way, it's not a good prototype for urban design. But couldn't a unique project in itself be a success if it is surrounded by different urban structures? If it remains an isolated urban area that is not meant to be repeated?

No, that's not an excuse! Because we continue destroying our cities – not only in this way, but also in the urban models of the modern movement, the endless configurations in bars and strips. You cannot make a city with that. One of the assignments I gave to my students in the many years when I was teaching, was: every element you design, whether it be a window,

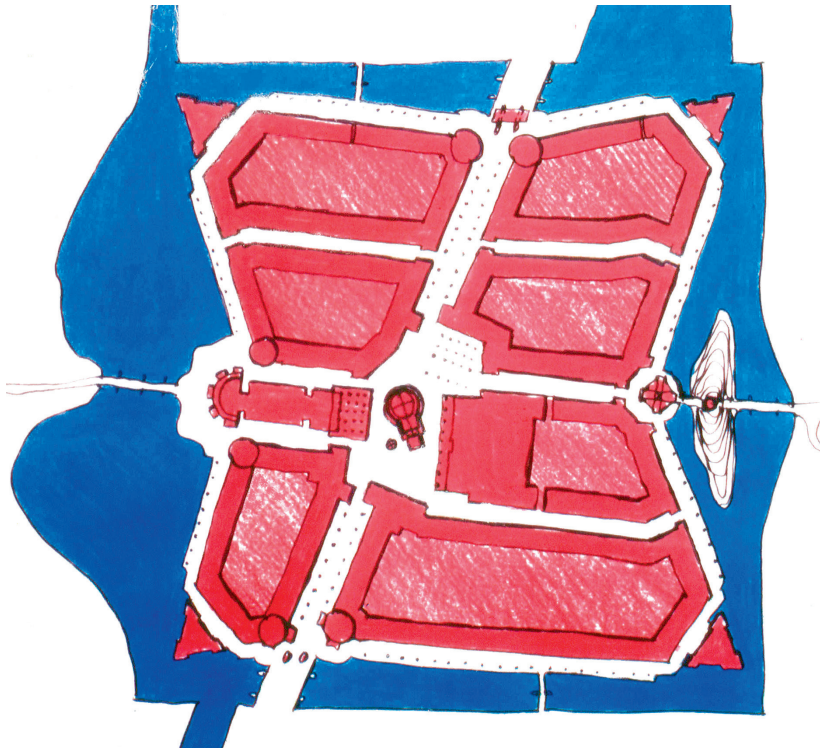
or a door, or a building, or a housing type, or an urban design or an urban form, it has to be the prototype for millions of repetitions. And be good in all cases. Like a Bauernregel, a farmers rule: if it tastes good, it will always taste good; once you've made a good window, you can make a good window again and again. Look at the old centre of Amsterdam, for example. Amsterdam architecture is 100 per cent modern. The Amsterdam window is a good window, if you take away the decoration of the windows and gable tops, the basics of the Amsterdam house is extremely modern. And you can repeat it over and over and over. The city block can be repeated, the house type can be repeated, the window can be repeated, in hundreds of variations of the same model. But these uniquely shaped urban forms cannot be repeated.

You are promoting a strategy for urban design in general, for how a city should be built or enlarged. But many of the projects we regard as city enclaves – like the Barbican, or Funen, or your own Noorderhof project – originate from unique assignments for large and complex inner city areas, after a former industrial site is redeveloped, for instance. Wouldn't you think in such cases a different strategy is allowed – or maybe even necessary?

When I followed a course in the summer school of Salzburg in 1962, I learnt something that I often repeat in my lectures. One of the tutors was Roland Rainer, a decent, modern architect at the time. He said: if you have a carpet, a tapestry, with holes in it; please choose the same quality of wool to repair it; take the same quality of colours, make a study of the texture and decorations and follow it in such a way that when the hole is repaired you cannot identify where it once had been. The tapestry must look intact. With an urban infill it is exactly the same.

In the case of the Noorderhof, the tapestry would then be the Van Eesteren tapestry of the Amsterdam Western Garden Cities: a repetition of half-open, semi-public housing blocks with green areas in a rigid grid pattern and a hierarchy of large and small streets. Yet the Noorderhof is of a completely different, almost village-like character. Would you say you have tried to mend a hole, or did you make a new city area from scratch?

I had an extremely touching meeting

Citadel Broekpolder,
Beverwijk/Heemskerk

Plattegrond Plan

Impressie van de marktplaats
Impression of the marketplace

ziet... De projecten zijn zó magnifiek, de architectuur is zó goed. Dat waren de beste architecten uit die tijd, studenten van Otto Wagner. Volledig genegeerd door de geschiedenis van de moderne architectuur, of grotendeels. En prachtige binnenruimten – ongetwijfeld; maar antistedelijk. Je kunt er niets aan toevoegen. Alle blokken hebben een prachtige vorm en zijn perfect beëindigd. Maar je kunt daar niet mee verder gaan. Neem bijvoorbeeld Karl Ehns' *Ringstraße des Proletariats* – de Karl Marx-Hof – de grootste onderneming uit die tijd: je zou zoiets niet nog eens kunnen doen. Het is een kilometer lang! Het heeft prachtige binnentuinen, de architectuur op de hoeken is prachtig, enzovoorts. Maar dit megageval zou geen prototype voor de bouw van een stad kunnen zijn. De hoofd-vorm zou niet herhaald kunnen worden. Dat is – dat was mijn belangrijkste kritiek.

Dus omdat je zo'n patroon niet op dezelfde manier kunt voortzetten, is het geen goed stedenbouwkundig prototype. Maar zou een uniek project op zich geen succes kunnen zijn, als het omringd wordt door andere stedelijke structuren? Wanneer het een geïsoleerd stedelijk gebied blijft, dat niet bedoeld is om te herhalen?

Nee, dat is geen excuus! Want we blijven onze steden maar kapotmaken, niet alleen op deze manier, maar ook via de stedelijke modellen van de moderne beweging, de eindeloze configuraties in stroken en schijven. Daar kun je geen stad mee maken. Een van de opdrachten die ik in de vele jaren dat ik voor de klas stond aan mijn studenten gaf was: zorg ervoor dat elk element dat je ontwerpt, of het nu een raam is, of een deur, of een gebouw, of een woningtype, of een stedenbouwkundig ontwerp of een stedelijke vorm, een prototype is voor miljoenen herhalingen. En dat het in alle gevallen goed is. Zoiets als een *Bauernregel*, een boerenwijsheid: als het goed smaakt, dan zal het altijd goed smaken; als je eenmaal een goed raam hebt gemaakt, dan kun je steeds opnieuw een goed raam maken. Kijk bijvoorbeeld maar naar het oude centrum van Amsterdam. De Amsterdamse architectuur is voor 100 procent modern. Het Amsterdamse raam is een goed raam; als je de decoratie van de ramen en de geveltoppen afhaalt, dan is de basis van het Amsterdamse huis uiterst modern. En je kunt het telkens herhalen. Het stadsblok kan worden herhaald, het

with Cor van Eesteren, somewhere around 1986 at a conference in Hamburg. I was invited by Jos Weber, who also invited Alfred Roth, Cor van Eesteren, Ungers, Böhm . . . I was the youngest of the group. And Alfred Roth was very aggressive to me about the Noorderhof project. And then Van Eesteren said: 'Alfred, shut up! Let this young man do what he did in my project. I support him. Don't you see it was rubbish what we made there!' He actually said that to me. 'We made rubbish over there.' He thought it positive that every new generation should make some corrections on what was done before. You can imagine that was very touching for me. But Roth still didn't understand.

Rather than proposing corrections on the modernist designs, you seem to go back to the time before modernism and connect to traditional forms in urban design and architecture. Still, the building industry and the performance we demand of our houses is completely different than 100 years ago. Isn't it questionable to build in a traditional style as if nothing has changed since then, when at the same time this is as you say very artificial?

Tradition, Die Tradition, or la tradition, is a very neutral thing, which touches no style. It's the tradition of what you have in your country or city, not the style. The Amsterdam window of the 1600s you can use again now. Or the seventeenth-century Viennese Kastenfenster, another modern invention from the baroque time: now Sir Norman Foster claims it has very good ecological qualities. Of course, nowadays we can make it in a more ingenious way. You can continue the local tradition, and sometimes make small improvements, refinements, or new interpretations. But we don't need, in the twenty-first century, to reinvent the window, or the door.

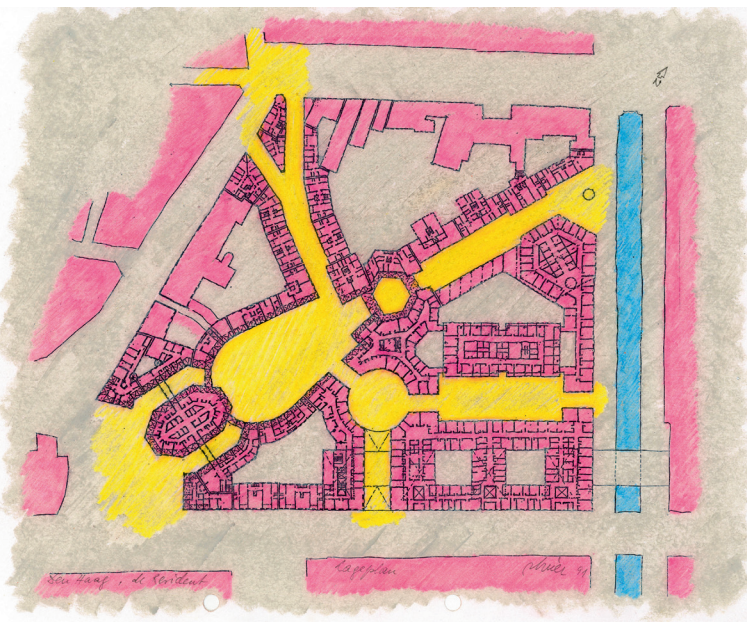
The presentation drawings of your designs are colourful paintings of an exceptional, picturesque quality. They seem to indeed make the promise of a traditional city centre with brick façades in endless variations, which could have been painted a few hundred years ago. Yet when the project is realized, for instance in the case of De Resident in The Hague, the reality doesn't always match that picturesque diversity. How do you explain this duality?

For De Resident I made the design and

De Resident, Den Haag/The Hague

Impressie Muzenplein
Impression Muzenplein

Masterplan, eindontwerp
Master plan, final design

was supervisor. But I wasn't given any power! So the architects I invited to design the different buildings didn't follow my instructions. It became all repetition of the same windows and there was nothing I could do about it. If you want a consistent urban design you have to give the designer the power to enforce it.

The credo of your office is that you are continuously working on the tradition of the European city. What are the essential qualities of the European city that you try to continue or re-establish time and again?

I have one project still running in Bilbao, another one in St Petersburg. And naturally St Petersburg is very different to Bilbao. But go and have a look at the old city, the

mediaeval city of Bilbao and the nineteenth-century quarter. And make these thousands of pictures. See how rich the composition is, how rich the quality of detailing; from base to top, from the middle to the sides of a house. It is a popular repertoire. It is a pleasure to look at them; walking around in this city is an everyday pleasure. My walk, in the city of Vienna, from the city centre to my school, was an everyday pleasure. Because of the richness and diversity of different houses next to each other, together making an urban square, or a street. The test of good urban design, of good urban architecture, is in the pleasure, the quiet, popular enjoyment of a house or a city structure. That is what we should try to achieve again.

woningtype kan worden herhaald, het raam kan worden herhaald, in honderden variaties op hetzelfde model. Maar deze uniek gemodelleerde stedelijke vormen kunnen niet worden herhaald.

U omschrijft een strategie voor stedenbouwkundig ontwerp in het algemeen, voor hoe een stad zou moeten worden gebouwd of uitgebreid. Maar veel van de projecten die wij als stedelijke enclaves beschouwen – zoals Barbican, of Funen, of uw eigen Noorderhof-project – komen voort uit unieke opdrachten voor grote en complexe binnenstedelijke gebieden, bijvoorbeeld na de herinrichting van een voormalig industrieterrein. Vindt u niet dat een andere strategie in dergelijke gevallen toelaatbaar is, of misschien zelfs noodzakelijk?

Toen ik in 1962 een zomercursus volgde in Salzburg heb ik iets geleerd dat ik tijdens mijn lezingen vaak herhaal. Een van de docenten was Roland Rainer, indertijd een heel behoorlijke, moderne architect. Hij zei: 'Als je een tapijt hebt, een tapisserie, waar gaten in zitten, kies dan voor de reparatie alsjeblieft dezelfde kwaliteit wol uit; neem dezelfde kwaliteit kleuren, bestudeer de textuur en de decoraties en volg die op zo'n manier dat je, wanneer het gat gerepareerd is, niet meer kunt zien waar het heeft gezeten. Het tapijt moet er intact uitzien. Voor een stedelijke invulling geldt precies hetzelfde.

In het geval van de Noorderhof zou het tapijt dan het Van Eesteren-tapijt van de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam zijn: een herhaling van halfopen, semi-openbare woningblokken met groenstroken in een rigide grid en een hiërarchie van grote en kleinere straten. Maar de Noorderhof heeft een volkomen ander, bijna dorps karakter. Vindt u dat u hebt geprobeerd een gat te repareren, of hebt u vanuit het niets een nieuwe stadswijk gemaakt?

Ik heb ergens rond 1986 een uiterst roerende ontmoeting met Cor van Eesteren gehad op een conferentie in Hamburg. Ik was uitgenodigd door Jos Weber, die ook Alfred Roth, Cor van Eesteren, Ungers en Böhm had gevraagd... Ik was de jongste van de groep. En Alfred Roth deed heel agressief tegen me over het Noorderhof-project. En toen zei Van Eesteren: 'Alfred, kop dicht! Laat deze jongeman zijn gang gaan in mijn project. Ik steun hem. Zie je dan niet dat het waardeloos was wat we daar hebben gemaakt!' Hij zei dat echt

tegen me. 'Het was waardeloos wat we daar hebben gemaakt.' Hij vond het positief dat elke nieuwe generatie een aantal correcties zou aanbrengen in wat er eerder was gemaakt. Je kunt je voorstellen dat dit me erg aangreep. Maar Roth zag het nog steeds niet.

Toch is het alsof u liever teruggrijpt op de tijd vóór het modernisme en aansluit op traditionele vormen in de stedenbouw en de architectuur, dan dat u met voorstellen ter verbetering van het modernistisch ontwerp komt. Maar de bouwsector en de prestaties die we van onze huizen verlangen, zijn nu geheel anders dan 100 jaar geleden. Is het niet aanvechtbaar om in een traditionele stijl te bouwen alsof er sindsdien niets is veranderd, terwijl dit tegelijkertijd, zoals u zegt, heel kunstmatig is?

De traditie, die *Tradition* of *la tradition*, is iets heel neutraals dat niet over stijl gaat. Het gaat om de traditie van wat er is in je land of je stad, niet de stijl. Je kunt het Amsterdamse raam uit de zeventiende eeuw nu opnieuw gebruiken. Of het zeventiende-eeuwse Weense *Kastenfenster*, nog zo'n moderne uitvinding uit de tijd van de barok: tegenwoordig beweert Sir Norman Foster dat het heel goede ecologische eigenschappen heeft. Natuurlijk kunnen we het tegenwoordig op een ingenieuzere manier maken. Je kunt de lokale traditie voortzetten, en soms kleine verbeteringen of verfijningen aanbrengen, of er nieuwe interpretaties aan geven. Maar wat we in de eenentwintigste eeuw niet hoeven te doen is opnieuw het raam uitvinden, of de deur.

De presentatietekeningen van uw ontwerpen zijn kleurrijke schilderijen van een exceptionele pittoreske kwaliteit. Ze lijken daadwerkelijk de belofte in te houden van een traditioneel stadscentrum met een eindeloze verscheidenheid aan bakstenen gevels, en hadden een paar 100 jaar geleden geschilderd kunnen zijn. Maar wanneer het project is gerealiseerd, bijvoorbeeld in het geval van de Resident in Den Haag, evenaart de werkelijkheid die pittoreske diversiteit niet altijd. Hoe verklaart u deze dualiteit?

Ik heb het ontwerp voor de Resident gemaakt en ik was de supervisor. Maar ik kreeg helemaal geen macht! Dus de architecten die ik had gevraagd de verschillende gebouwen te ontwerpen, volgden mijn instructies niet op. Het werd een en al her-

haling van dezelfde ramen en ik kon er niets tegen doen. Als je een consistent stedenbouwkundig ontwerp wilt, dan moet je de ontwerper de macht geven om het ten uitvoer te brengen.

Het credo van uw firma is dat u onafgebroken aan de traditie van de Europese stad werkt. Wat zijn die essentiële eigenschappen van de Europese stad die u telkens opnieuw probeert in stand te houden of te herscheppen?

Er loopt nog een project van mij in Bilbao en een ander in Sint-Petersburg. En natuurlijk is er veel verschil tussen Sint-Petersburg en Bilbao. Maar ga eens kijken in de oude stad, de middeleeuwse stad van Bilbao en de negentiende-eeuwse wijk. En maak dan duizenden foto's. Zie eens hoe rijk de compositie is, hoe rijk de kwaliteit van de details: van de voet tot de top, van het midden tot de zijkanten van een huis. Het is een populair repertoire. Het is een genoeg om ernaar te kijken; het rondlopen in deze stad vormt een dagelijks genoeg. Mijn wandeling, in de stad Wenen, van het stadscentrum naar mijn school, was een dagelijks genoeg. Vanwege de rijkdom en de diversiteit van verschillende huizen naast elkaar, die samen een plein vormen, of een straat. Het genoeg, de rustige, algemeen verbreide vreugde, die wordt beleefd aan een huis of aan de structuur van een stad, is de toetssteen van een goed stedenbouwkundig ontwerp, van goede stedelijke architectuur. Dat is wat we opnieuw tot stand zouden moeten brengen.